

DISSERTATIO PHILOSOPHICA,
DE
PRÆJUDICIIS,

QUAM

CONS. AMPL. FAC. PHILOS. REG. ACAD. ABOËNS.

PRÆSIDE

MAG. HENRICO GABRIELE

PORTHAN,

ELOQU. PROFESS. REG. ET ORD.

PRO GRADU

Publice ventilandam sibi

ISRAEL FORTELIUS,

Ostrobotniensis.

In AUDITORIO MAJORI Die ~~XIX~~ Decembr.

Anno MDCCLXXXI.

H. A. M. C.

ABOË,

Impressa apud Viduam Reg. Acad. Typ. J. C. FRENCKELL.

§. I.

Praejudicia hostes esse humanæ felicitatis acerrimos, quorum itaque laqueos cavere, dispellere nebulas, atque jugum excutere, quanto fieri possit studio quemque oporteat, res est confessione omnium atque consensu agnita. Ex his, tanquam ex infauisto & venenato fonte, non modo errores tam Theologicos quam Philosophicos effluxisse infelicissimos ac pestilentissimos, sed etiam in vitam atque mores hominum effusos, miserrime eos vexasse & vexare; plurimorum vitiorum, stultitiæ, furorum, malorumque quibus humanitas afflicta est, in his radicem atque semina quærenda esse; præstigiis illorum, vi atque imperio ferreo partem mortalium longe maximam fascinatam atque oppressam jacere; pauciores,

Quis meliori luto finxit præcordia Titan,
felicioris institutionis beneficio, acriorisque ope attentionis & diligentiae, laxare vincula sua valuisse, atque in libertatem sese asserere, nec eam tamen ita plenam, ut non versipellis istis atque subdolis hostibus tributa subinde pendere, imperiisque eorum parere, fraude illecti, nonnunquam cogantur: hæc omnia,

omnia, rerum humanarum diligentior consideratio, & tristis experientia, docere quemque abunde possant. Mirum itaque haud est, infensissimum Philosophis, veri nominis, cum illis semper intercessisse bellum; ac doctrinam de illis cavendis superandisque, præcipuum in Logicis jam occupare locum, ex quo magno VERULAMIO facem imprimis præferente, insidias illorum detegere latebrasque perquirere, sapientiæ cultores diligentius instituerunt. Præclaram *dubitationis sobriæ* medicinam, contra hos mentis humanæ morbos adhibendam, non frustra CARTESIUS commendavit; in originem eorum causasque vis qua pollent, haud irritò conatu inquisivit LOCKIUS. Quorum triumvirorum, atque discipulorum suorum opera, Præjudiciorum, in variis Philosophiæ provinciis dominatus, infelicibus mediæ ævi, quod vocant, tenebris ad summum evectus, insigniter fractus fuit; quem in Theologia, Medicina, aliisque artibus, viri fortes perspicacesque, non minus generose diminuerant. Verum, quam pauci sunt, qui signa eorum exemplaque animosè sequi, qui sui esse juris, nihilque quod diligenter examinatum firmis niti fundamentis non repererint, assensione comprobare audent, aut omnino valent! *Nescio quo modo plerique errare malunt, eamque sententiam, quam adamaverunt pugnacissime defendere, quam sine pertinacia, quid constantissime dicatur, exquirere (a).* Nec vetera modo Præjudicia occæ-

A 2

care

(a) CICERO *Academ.* L. II, C. 3.

care homines & conturbare pergunt; sed nova etiam subinde eos ludificant, ac alium evitare errorem cupientes, in alium deturbant. Supervacaneum igitur censendum haud est, hac doctrina frequentius tractanda, litterarum studiosos & ad cavendi diligentiam excitare atque acuerere, & ad identidem suscipiendas prudenterque faciendas in horum hostium ditionem excursiones, sedulo exercere. Quod mihi etiam animum addidit, specimen studiorum Academicorum edituro, gravi huic argumento persequendo laborem impendendi: cujus consilii ratio cum exquisiti nihil aut perfecti spondeat, ultra veniam L. B. quod aut rogem aut sperem, non habeo.

§. II.

Præjudicii autem vocem, (ut Jurisconsultis veterique Latine familiarem significatum, qui ad nostrum haud pertinet institutum, prætereamus), duplici sere sensu, & Logici doctores & vitæ communis consuetudo, adhibent; *latiore alio, alio angustiore. Illo usurpata, judicium (a) indigitat, quod sine præmissis examine rei accurato probatum, principii loco habetur in aliis judiciis atque enuntiationibus vel probandis vel rejiciendis. Ita definita, Præjudicia vel falsa esse possunt, vel vera; prout tenerarium illud quod tulimus judicium, vel cum veritate, fortuito quasi quodam*

(a) Vel opinionem; qualem igitur CICERO præjudicatam vocat. *De Nat. Deor. L. I, C. 5.*

dam casu consentiens, vel ab ea alienum fuerit atque abhorrens. Hujus generis esse vulgi pleræque opinioniones solent; quem sententias suas, alias veras, alias falsas, (sive religiosas, sive œconomicas &c.) non sollicitæ inquisitionis diligentia, sed auctoritatis, educationis &c. præjudiciis ut plurimum superstruere, nemo ignorat (b). Hoc generaliore sensu sumtas, *opiniones præjudicatas* reprehendit CICERO (c); eundemque multi recentiorum sequuntur (d). Accu-

A 3

ratis-

(b) Non abludit admodum ab hac significatione, alia illa, qua nonnunquam *suspiciones* vel *conjecturas* designant, jam ante institutum accuratius operosiusque rei examen, de indole ejus, obiter modo & quasi per transennam spectatæ, formatas; quæ tamen sententiam nostram hactenus ab omni dubitationis errorisque periculo tutam non præstant: qualia præjudicia *legitima* etiam *justaque* appellare, specie sc. probabilitatis haud levi munita, non raro videas. Sic librum edidit PETRUS JURIEU quem vocavit *Préjugés légitimes contre le Papisme* (Amst. 1685, 4:0), & alium nuperius Dn. DE CHAUMEIX, cui titulum fecit *Préjugés légitimes contre l'Encyclopedie* &c. Cfr. FEDER *Logik und Metaph.* §. 57 & 77 Log.

(c) Quare jubet *cobibere semper* & *ab omni lapsu continere temeritatem: que tum sit insignis, cum aut falsa, aut incognita res adprobetur: neque hoc quicquam esse turpius, dicit, quam cognitioni & perceptioni adensationem adprobationemque præcurrere.* Acad L I. C. 13.

(d) Ex g HOLLMANN. *Log.* §. 211 FEDER l. c. & *Instit. Log. & Metaph.* §. 77 Log. CORVINUS *Instit. Phil. Rat.* §. 661 & 663 SINIUS *Log.* §. 176 & 181. Cfr. LOCKIUS *de Intell. Humano* L. IV, C. 16. §. 3.

ratissime loquendo, non omnia igitur judicia temere lata, sed quæ axiomatum instar habentur, ac ad alia vel gignenda & commendanda, vel aspernanda & respuenda valent, atque opiniones altius quasi menti infixæ & auctoritate quadam vigentes, *Præjudiciorum* hic veniunt nomine; veteri etiam & Latino vocis usu huic notioni favente (e). Qualia præjudicia, quamvis non semper errantia, quoniam tamen cæca sunt & cum perpetuo errandi periculo conjuncta, sapienti homini & veritatis amanti non minus studiose cavenda merito censentur atque formidanda, quam errores ipsi, in quos plerumque ducunt atque turpiter nos præcipitant. Dubiæ enim, fidem atque felicitatem suam, quasi aleæ committere; intellectus repudiato usu, casui se mancipare; iter difficile, anceps, salebrosus, clausis quasi oculis ingredi; vel suæ rationis abjecta face, per rerum tenebras securum ac semisomnem aliis se pro lubitu ductandum permittere:

(e) Cum itaque l. l. c. c. sciscunt CORVINUS & SINIUS: *si cognitione vera characterum subjecti & prædicati judicium quoddam non nititur, præjudicium dicitur*; est utique quod in hac definitione desideres, ut a judicio quocunque præcipiti *Præjudicium* discernas. Acutius Cel. FEDER. *opiniones* vocat *male præconceptas*, & in Germanico suo libro angenommenen Meinungen von gewissen gemeinschaftlichen beschaffenheiten der dinge, oder von gewissen personen die einen verurtheilen, oftmals ohne gehörige untersuchung zu urtheilen, sein urtheil zu beschleunigen. l. l. c. c. Addit tamen: Diese werden am eigentlichsten Vorurtheile genannt; obwohl dieser name öfters allgemeiner gebraucht wird.

re: nonne humanæ præstantia naturæ indignum, & turpissimæ ignaviæ summæque simul stultitiæ documentum est? Bene **CARTESIUS**, *certum est*, inquit, *cum assentimus alicui rationi quam non percipimus, vel nos falli, vel casu tantum incidere in veritatem; atque ita nescire nos non falli (f);* & **LOCKIUS**: *si quæ principia vocantur, haud certa sunt, (quod modo aliquo sciendum est, ut a dubiis & incertis distinguantur) verum nobis tantum ista videntur esse, propter cæcum & temerarium assensum, tunc per principia, quæ veritatis fontes aperire debent, in errore magis firmabimur (g).* Qui vero v. g. Christianæ Religioni, (quam veram esse ex firmis rationibus scire licet), ideo tantum quod cum materno fere lacte sibi instillata sit, nullo examinandi suscepto labore, adhæret; quidni ille Muhammedanam, si a Turcicis ei nasci parentibus contigisset, huncque eundem servaret cæci obsequii morem, studio simili prosequens revereretur? Ac quid est, in quo Turcæ pervicaciam atque inertiam, errores a puero arreptos mordicus tenentis, præ sua, sibi dicta constantia, culpæ possit? Itaque patet, sive quis opiniones revera falsas, sive casu quodam veras, temere atque cæca assensione incuriose arreptas probet; in eandem illum inconsiderantiæ culpam incurere (h): & genus igitur opinionum utrumque,
ante

(f) *Princip. Philos.* P. I, XLIV.

(g) *L. c. C. XII, §. 5.*

(h) Valet enim de veritatibus malo superstructis fundamento, quod de temere adoptatis falsisque rerum phy-

ante examen, atque dijudicationem earum institutam indivisum, ejusdem interim esse pretii, eadem reprehensione, eodem odio, eodemque nomine dignum, a Philosophis merito censendum (i).

§. III.

ficarum causis dixit FONTENELLE: "Il ne suffit pas de tenir une verité; il faut aussi, quand on veut la suivre un peu loin, en tenir la véritable cause; autrement la fausse cause d'une verité revient à enfanter des erreurs, ses productions naturelles". *Eloge de M. Guglielmini*, Oeuvr. (Paris 1767, 8:o) T. V, p. 284.

(i) Contrarium plane docere videtur HOLLMAN-NUS l. c. hæc asserens: *manifestum est, præjudicia omnia non statim inter errores referri, nedum uno eodemque cum illis loco haberi debere, uti a plerisque fere omnibus quidem fieri observavimus. Solidissimæ enim quæque veritates, quæve ex evidentissimis demonstrari principiis possint, præjudicia apud illos possunt fieri qui vel illarum principia & fundamenta plane ignorent, vel, si maxime non ignorent, ob aliorum tamen magis auctoritatem, quam illarum cum suis principiis nexum, pro veris reputent & agnoscant: quale quid in gravissimi momenti rebus ipsisque primariis religionis capitibus, quotidie perquam multis contingere, experientia satis docet. Qui in not. (b) addit: Apud plerosque enim ex plebe, & qui eodem hætenus cum iisdem loco sint, quicquid de gravissimis religionis, cum naturalis tum revelatæ cujuscunque capitibus, pro vero habeant, præjudicium merum est. Hinc cæcus ille pleborumque assensus; hinc religionis in qua quisque natus educatusque sit, pertinax defensus; hinc avita illa fides; hinc plevarumque religionum martyres; hinc spiritus ille persecutionis in aliis; &c. Sed considerat ille præjudicia ut in hominibus aliis a nobis spectari debent, nos autem cum reliquis Logicis, qualia in*

Angustiore autem quoties vox præjudicii adhibetur *significatione*, ad solas restringitur *opiniones errantes*, sive *judicia temeraria* (*principiorum tamen loco recepta*), quæ a veritate simul abhorrent: quam notionem plerique jam adoptare solent Logici (a);

B tum

nobismet ipsis habitantia, a nobis censenda sunt, qui in tenebris quasi ambulantes, quænam illorum vel falsa vel vera sint, discernere hætenus nequimus, adeoque omnibus æque diffidere debemus. Nemo enim ipse præjudicia sua, quamdiu hac auctoritate valent, alia falsa potest existimare alia vera. Ac cum de *solidissimis ille veritatibus* loquitur, quæ præjudicia apud homines esse possint; clare patet, illum eas, ut ab aliis acutioribus hominibus cognoscuntur, spe dare: veritas enim omnis in se æque solida, pro cognoscentium majori perspicacia hujusmodi gradus admittit. De aliorum autem præjudiciis tractandis ac vincendis, alias præcipietur.

(a) Præeunte Illustriss. BACONE DE VERULAMIO, auctore in hac doctrina præcipuo, qui *Lib. V. de Augm. Scient. C. IV*, præclare: *Sunt inquit Idola* (ita præjudicia appellat) *profundissimæ mentis humanæ fallaciæ. Neque enim fallunt in particularibus ut cæteræ, judicio caliginem offundendo, & tendiculas struendo; sed plane ex prædispositione mentis prava & perperam constituta, quæ tanquam omnes intellectus anticipationes detorquet & inscit. Nam mens humana (corpore obducta & obscurata) tantum abest, ut speculo plano, equali & claro similis sit, quod rerum radios sincere excipiat & reflectat, ut potius sit instar speculi alicujus incantati, pleni superstitionibus & spectris. Et Nov. Org. Apbor. XXXVIII: Idola & notiones falsæ quæ*

tum quod ut *errores* præjudicatæ opiniones præcipue nocent ac timentur, tum quod magna illarum pars, ac eæ imprimis quas caveri exuique diligentissime jubent, ad errantium familiam revera pertinent. In qua vero ratione minus accurate versantur, qui quodvis *judicium erroneum per præcipitantiam latum*, mox esse præjudicii nomine appellandum docent (b); cum, si fontis quasi instar perennis, e quo novi errores novaque veritatis recipiendæ obstracula scaturiant, non simul considerentur, hoc nomine insigniri haud soleant: aliter inter *præjudicia* & reliquos *errores* (quorum omnium communis mater præcipitantia in judicando habenda est), nullum discrimen, quod usus tamen vulgaris induxit, relinqueretur. Melius itaque alii præjudicium, strictiori sensu sumtum, *errorem primitivum* definiverunt, *principii loco in judicando positum* (c); & aptissime Cel. SEYDLITZ, *Sich bezeich-*

Intellektum humanum jam occuparunt, atque in eo alte hærent, non solum mentes hominum ita obsident ut veritati aditus difficilis pateat; sed etiam dato & concesso aditu, illa rursus in ipsa instauratione Scientiarum occurrent & molesta erunt, nisi homines præmoniti, adversus ea se, quantum fieri potest, muniant.

(b) Ex. g. III. WOLFIUS *Philos. Rat. s. Log.* §. 1011.

(c) WALLERIUS *Comp. Log.* §. 176. FRÖLING *Index viæ ad verit. s. spec. Log. Reform.* P. II. §. 3. Quamquam vox *erroris primitivi* (s. in alio priore non fundati, ut eum definiunt), non admodum nobis placet, qui non credamus omnia præjudicia esse alia ab aliis plane independentia. Quam primum *judicia mentis* citra examen de-

bezeichne mit diesem namen irrige und habituell gewordne Meynungen, die man ohne vernünftige prüfung als wahr angenommen hat (d): *cujus ope definitionis, præjudicia a cæteris erroribus quibuscunque, vel ex judicandi temeritate, vel ex falso ratiocinio ortis, facile & accurate distinguuntur, qui alii alios solent assidue beneque longa serie parere, necessaria haud raro ac evidenti consequentia inter se*

B 2

con-

bitum lata, in habituales transierunt opiniones, erroribus efficaciter faventes, præjudiciorum nomine esse insignienda censemus, sive primitiva sint, sive ab aliis adhuc prioribus originem ducant; nam successionem quandam inter illa locum haud raro habere, certum est.

(d) Ueber die Untersuchung des wahren und irrigen §. 343.

Cum quo concinunt THOMASIIUS Einl. zu der Vernunftlehre, XIII Hauptst. §. 38, dicens: die Vorurtheile sind nicht anders als falsche Meynungen die uns von erkänntiß der wahrheit abführen, welche sich der mensch ohne ursache wahr zu seyn beredet, weil er aus leichtgläubigkeit von andern, deren autorität er getrauet, dessen beredet worden, oder weil er aus ungedult und darauf erfolgter übereilung sich dessen selbst beredet; & DE CROUSAZ, *cujus verba sunt: "Il y a un très-grand nombre de propositions fausses que l'on confond néanmoins avec les notions communes, auxquelles on se rend de même sans balancer, & sur lesquelles on appuie ses raisonnemens, toutes les fois que l'occasion s'en presente. Comme les vrais principes sont les premières sources de toute la verité qui se repend dans nos conclusions; les faux principes en prenant la place des vrais, sont la principale & presque l'unique cause de tous nos egaremens."* *Syst. de Reflex. ou Log. P. II, C. VI, §. 1.*

conjunctos. Angustior jam hæc præjudiciorum appellatio, licet commoda ratione non careat; tamen aptius nos *latiorem* esse retinendam judicamus, utpote usus omnino amplioris. Philosopho enim, qui ex periculosis valde tenebris ad lucem contendere cupiat, omnem opinionum temeritatem summopere esse metuendam & pro virili profligandam, ostendimus: cumque iisdem omnino adjumentis adhibitis, & falsa ejiciantur præjudicia, & cæcarum opinionum quarumcunque (partim verarum partim falsarum), turpis & formidolosa dominatio refringatur, atque sic generis utriusque & cavendi & vincendi, communis sit præceptio, contra utrumque genus æque utiliter adhibenda; nescio cur hæc opera divelli, ac ratio veterum, qua conjunctim spectantur, sit omnino in hac doctrina a nobis deferenda (e). Peculiarem & soli sibi

(e) Præcipere enim debet Logicus, (veritatis feliciter cognoscendæ rationem ac viam demonstraturus), non modo ut *falsarum* opinionum vivradices evellamus ex animo, nec invalescere eas sinamus, sed etiam ut omnem assentiendi atque opinandi *cæcam* temeritatem fugiamus. Non decet Philosophum (veritatis investigandæ studiosum; his Logica scribitur), opiniones non examinatas, undecunque sibi infusas, securum devote suspicere, donec ab alio sibi *falsitas* earum fuerit probata; sed sua sponte debet in principiorum suorum, quibus ducitur, rationes & veritatem inquirere: vel sola *temeritas* eorum debet eum inquietare. Prudenter igitur odiosum & metuendum *præjudiciorum* nomen, non opinionibus tantum falsitatis convictis, sed omnibus omnino haud exploratis

fibi adoptatam præjulicij notionem informat Cel. HOLLMANNUS, cum ad *sententias* illud restringit ob *solam aliorum hominum auctoritatem pro veris habitas*. Qua definitione optime ideam illam quam omnes voci huic subjiciunt, exprimi, frustra putat (f): nam licet plurimam præjudiciorum vim quæ animos occupant humanos, ex cæca alienæ auctoritatis veneratione fluxisse, haudquaquam negemus; de omnibus tamen, quæ eosdem fascinant, opinionibus, idem statuere minime licet, quas prima rerum specie capti nimis festinanter imbibimus, vel præ imbecillitate mentis, vel ex ignavia, vel cupiditate aliqua iudicium nostrum præcipitante. Quales opiniones, cum principiorum instar, alia deinde animi iudicia regunt; communi præjudiciorum nomine nemo non appellat (g).

B 3

§. IV.

& temere receptis, imponitur; adeoque hæc vox, (adstipulante etiam ejus etymologia & vulgari usu), *latiore* sensu merito adhibetur. *Angustioris* illius commodus vix esse usus potest, nisi cum Philolophus *sua* præjudicia jam eluctatus, ad *aliorum* quoque illa quæ errantia esse ipse apprehendit, evellenda manum studet adhibere auxiliatricem. *Nostra* enim, (ut monuimus) quamdiu *Præjudicia* sunt, pro *erroribus* agnoscere, adeoque ex hac ratione debellare non possumus: quamprimum autem *errores* esse animadvertimus, *Præjudicii* auctoritatem jam amiserunt.

(f) L. c. §. 101 & 102.

(g) Sic ex. g. odio in aliquem ob injuriam illatam concepto, sæpe in sinistrum de ingenio ejus iudicium ferendum homines impelluntur; quod ubi inolevit, o-

§. IV.

Fontes atque causas si indagare voluerimus Præjudiciorum, (sive opinionum illarum quibus mens nostra obsidetur principalium atque habitualium) proximam quidem eamque omnibus communem in proferato, ante indolem rei cognitam, iudicio & assensu, sive Præcipitantiâ iudicandi & assentiendi, sitam esse, dubio caret (a). Hujus autem Præcipitantiæ porro investigaturi natales, e prima usque conditione hominum, hunc mundum ingredientium, ipsiusque naturæ nostræ imbecillitate, esse repetendos, facile reperimus. Antiquissimas enim ideas atque sententias nostras prius arripuimus, quam easdem examinandi vi atque facultate adhuc polleremus. Defectus nempe iudicii & rationis in infantia, facit ut cæca fide cuncta

omnia ejus facta, dicta, asserta, (neglecto eorum examine), isto præjudicio occæcati, temere improbant: quod ex auctoritatis alienæ veneratione tum quidem proficisci, nemo dixerit.

(a) Minus igitur accurate Præjudicia in præcipitantiâ & Auctoritatis dispefcuit THOMASIVS l. c. §. 41. quod neque a posteriori genere præcipitantiâ abesse potest; quam primum præjudicii nomen opinioni alicui imponitur, illam temere, s. debito neglecto examine, atque ante rei indolem cognitam, fuisse conceptam, adeoque præcipitato ex quacunque causa niti iudicio, arguitur. Nempe latissimo sensu, vox præcipitantiæ a Logicis usurpatur; quo acceptam, matrem etiam omnium errorum diximus. Cfr. DE CROUSAZ l. c. Ch. VII, §. I.

cuncta amplectamur, quæ ab aliis, ea ætate nobis inculcentur; ceræque instar mollis, mens nostra omnes illas quasi formas recipit, quæ sibi imprimuntur. Hinc ingenti semper præjudiciorum vi animus repletus est, antequam inter vera falsaque discrimen facere accuratum didicit; *præcipitantia* generi obnoxius plane involuntario, quodque cavere, ipsius ætatis vitio, nulla ratione potuit. Ex fortunæ igitur quasi pendet cujusdam favore, vel prolixiore vel tenuiore, ac seculi, gentis, conditionis, educationis &c. felicitate majori minorive, quanta horum Præjudiciorum pars, vel ad verorum, vel ad falsorum, pertineat familiam. Opiniones interim hujusmodi, avidissime haustæ ac mentibus altissime infixæ, successu temporis, crebrique usus & repetitæ approbationis vi inculcatæ, ingentem tandem nanciscuntur auctoritatem, atque cum notionibus mentis communibus, indubitatisque veritatis principiis, ita confunduntur, ut de illarum firmitate neque causam neque potestatem sibi esse homines existiment, vel suspicionem aliquam concipiendi (b). Egregie CARTESIUS, in prima, inquit, *ætate mens ita corpori fuit immersa, ut quamvis multa clare, nihil tamen unquam distincte perceperit; cumque tunc nihilominus de multis judicaret, hinc multa ha-*
simus

(b) Huc pertinet, inter alia, usus verborum nihil significantium, vel utentibus non intellectorum, quæ maxima tamen veneratione prosequuntur, ac vehementissime etiam pro iis conendunt, neque aut eripi sibi illa, aut ad fixum & distinctum significatum redigi, patientes.

simus præjudicia, quæ a plerisque nunquam postea deponuntur (c). Et alio loco: mille præjudiciis a prima infantia mens nostra imbuta est; quæ deinde in pueritia non recordabatur fuisse a se sine sufficienti examine recepta, sed tanquam sensu cognita, vel a natura sibi indita, pro verissimis evidentissimisque admittit (d). Unde simul ratio patet, cur & in universum hæc præjudicia sint superatu difficillima, & grandioribus maxime natu, longo usu atque consuetudine, venerandis quasi iisdem adive-

(c) L. c. XLVII.

(d) Ib. LXXI. Acutissime & pulcherrime, pro more suo, totius hujus rei rationem explicat fusiusque persequitur LOCKIUS l. c. L. I, C. III. §. 22--26; unde quædam tantum verba exscribemus; "Quo pacto contingere revera potest, ut dogmata, quæ non ab alia origine quam inani nutricis religione, aut anili superstitione fluxerunt, progressu temporis, habitis vicinorum assensionibus, in *Principiorum dignitatem amplissimam*, tum in re religionis, & morum, adolescere possunt. Illi, enim quibus pueros recte (ut dicunt) instituere curæ est (& quidem pauci sunt, quibus principiorum quæ credunt definitus numerus ad id ipsum haud suppetit), puerorum animos incautos, & nullis adhuc opinionum præjudiciis imbutos (tabula etenim rasa facile quosvis characteres suscipit), iis quas credi ab ipsis & retineri volunt, doctrinis imbuunt. His ita in animum instillatis, quam primum vis rationis lucere incipit; & postea cum adolescit ratio, per illorum omnium, quibuscum consuescunt, aut sermones apertos aut assensiones tacitas confirmatis, (aut eorum saltem, de quorum sapientia, scientia & pietate optimam opinionem habent, qui de iis propositionibus nunquam mentionem fieri patiuntur, nisi

advetis, ægerrime possint extorqueri (e). Vis autem eorum tanta fit, ut non modo ad sententias veritatis manifestissimæ, iis minus consentaneas, sæpe absque ullo adhibito easdem vel considerandi conatu, repudiandas valeant, ac absurdissima contra placita obsequiose amplectenda; sed etiam sensuum ipsorum fidem interdum minuant; quod vel stolidum *Transsubstantiationis* dogma (re & nomine æque barbarum), a Pontificiis adoptatum, luculenter docet (f). Quo igitur universalioris sanctiorisque principii iisdem tribuitur dignitas, eo & plus noxæ adferant, veritatibus pluribus excludendis, errorumque majori multitudini aditum muniendo, necesse est. Quare illa quæ præjudicia *Auctoritatis*, dici solent, perniciosum imprimis in homines dominium exercent; quod, ut omni fere animi iudicio exuto, aliis fidem nostram ferviliter obligemus, efficiunt. Ab aliorum nempe auctoritate, primis annis toti necessario pendentes, &

C

per-

quatenus religionis & morum sedes sunt & fundamenta); hoc pacto evenit, ut indubitatarum, per se manifestarum, & ingenitarum veritatum nomen adipiscantur." Etc. Cfr. etiam L. IV, C. XVI, §. 1, 2, 3.

(e) Magnæ enim multitudini sunt interim adsociatæ idearum & opinionum aliarum; atque sic, factione quasi potente sibi comparata, hujus conjunctis propugnantur viribus. Accedit, quod senes sibi turpe non raro putent, sententias tamdiu feras, laudatas, commendatas, (magno sæpe strepitu & vehementia), dimittere ac pro erroribus agnoscere, vel cæcas saltim ac temerarias fateri.

(f) Cfr. LOCKIUS l. c. C. XX, §. 8.

perspicaciam illorum atque sapientiam præ nostra experti, nimis illi reverendæ adſuevimus; ita fit, ut ab illa recedere, propriisque confidere luminibus, ne adulta quidem ætate audeamus, sed credere semper libentius quam examinare pergamus. Nec parum late serpunt incommoda quæ ex Præjudiciis oriuntur *sensuum*, quorum lucidissimo testimonio confidere doctus animus, ad externam, qua illis sese res quæcunque obijciunt, speciem nimis facile amplectendam proclivis factus est, atque temere illam non raro pro perpetua atque tuta habet dijudicandæ veritatis etiam internæ norma. Cfr. CARTESIUS l. c. §. LXXI (g).

§. V.

Infantiæ autem nostræ communi huic sorti atque imbecillitati, accedunt causæ plures, aliæ alios sæviori præjudiciorum subjicientes dominationi. Quo
 perti-

(g) Bene de CROUSAZ l. c. C. IV, §. 2. "Les hommes dans l'enfance, & une grande partie pendant toute leur vie, ne jugent des choses que sur le rapport des sens. Or nous avons déjà remarqué que nos sensations ne nous donnent point de justes idées des choses; ne les connoissant donc pas, les supposant au contraire différentes de ce qu'elles sont, on leur attribue ce qu'elles ne renferment point; le langage a suivi & autorisé ces fausses suppositions, & à force de repeter des propositions qu'on avoit d'abord reçues sans examen, on se les est rendues si familières qu'on les a prises pour des notions communes & des principes du Bons sens."

pertinet multorum *stupor*, per totam vitam ultra infantia conditionem, qualem descripsimus, vix assurgentium. Naturam experti minus faultricem, aut felicioris educationis beneficio destituti, litterarumque carentes luce, eunt hi qua itur, vivunt ut vivitur, praëjudiciis ut legibus reguntur; majorum morem & instituta, suæ rationis loco, qua uti nesciunt, obsequiose venerantur. Otium plerisque deficit, ingenio excólendo necessarium, judicii que aciei ita acuendæ, ut cortice temerariarum opinionum perrupto, ad ipsum valeat veritatis nucleum penetrare. Primis summisque vitæ necessitatibus comparandis omne fere tempus omnemque laborem impendere coacti, intra angustos suæ artis limites cogitationes suas coërent & desigunt; reliquis in rebus aliorum auctoritati confidere parati. Quorum ignoscendum sane est animi habetudini atque inscitia (a). Experientia fere sola, ubi

C 2

mani

(a) Præclare horum conditionem depingit LOCKIUS l. c. L. IV, C. XX, §. 1, dicens: "Argumentis destituuntur, quibus deest opportunitas ad experimenta facienda circa propositionis cujusvis veritatem, ac ad colligenda aliorum testimonia & ea expendenda; quo in statu sunt generis humani pars longe maxima; quorum agitur ætas in iis comparandis quæ ad victum conducunt, atque egestatem miseram sustentandam. Horum opportunitates ad scientias & veritatem investigandam non minus angustæ sunt, quam fortunæ; nec cognitionem amplexari possunt, qui tempus omne consumunt in iis quærendis quæ necessaria sunt ad placanda ventrum suorum jejunia,

manifestissime præjudicatarum opinionum auctoritati adversatur, in horum hominum mentibus concutere eam atque minuere aliquantum valet. Alii, præ *Ignavia* (b) atque incuria, laborem molestiamque attendendi & examinandi defugientes, credere quam
scire

aut liberorum famem importunam sedandam. Undenam is qui per ævum omne in arte laboriosa occupatus tenetur, ingentem rerum varietatem per terrarum orbem, perdisceret magis, quam equus clitellarius, qui per viam angustam ad mercatum tantum agitur, regionis istius Geographiam sciret? Nec magis concipi potest, undenam is, cui otium, libri, linguæ atque hominum eruditorum commercia desunt, ea testimonia & experimenta colligeret, quæ necessaria sunt ad plurimas, imo plerasque omnes propositiones probandas, quæ in communitate hominum maximi momenti esse perhibentur, aut certitudinis fundamenta tanta reperiret, quantum nobis momentum est, ut, quæ in iis fundantur opinionibus fidem habeamus." (Verba exscripsimus ex Latina libri versione, Lond. 1701 Fol.; quamvis satis imperite facta, ita ut sæpe, auctorem recte intelligere volenti, ad textum Anglicum recurrere opus sit).

b) *Latissimo* sensu hanc vocem interdum sumunt Logici, *ignaviam* appellantes quotiescunque homo, quacunque de causa, "omittit suam ad objectum datum adplicare attentionem" (WALLERIUS l. c.); quo pacto etiam infantibus, nonnisi debili admodum attendendi potestate adhuc præditis, objici possit. Itaque hujusmodi *ignaviam* solent *præcipitantia*, ut æque generalem præjudiciorum gignendorum causam, adjungere. Sed nos *angustiore* præferimus significationem, qua desidia, siye laboris odio pravo æquipollet, Non omissa tantum

scire malunt. Non enim exquiritur recte veritas, si-
ne insigni adhibita cura atque industria; a qua alieni,
multi vel primam rei cujusque oblatam sibi speciem,
vel aliorum auctoritatem, quos judicio & perspicua
câ præpollere existimant, securi amplectuntur (c).
*Auctoritati namque credere, magnum compendium, par-
vus labor.* Hi, ubi consentientium præterea magna
caterva (eandem opinionem æque temere amplexo-
rum) vident se quasi stipari, commendanteque pluri-
morum laude suas partes valde extolli audiunt, præ-
judicia sua pro firmissimis habere veritatibus nullo
modo dubitant; tam parvo labore se earum sibi col-
legisse thesaurum, in sinu gaudentes. Quam rationem
in rebus obscurioribus subtilioribusque, quæ maxi-

C 3

mam

attentione, sed etiam haud recte adhibita, temere judi-
camus; ut cum propensionibus affectibusque animi ad
alteram tantum quasi objecti (ut loquuntur) faciem con-
siderandam abripimur, quam spectamus nonnunquam at-
tentissime; ignaviæ aut desidiæ tum quidem minime ac-
cusandi, sed diligentia non integre adhibita.

(c) "Mens nostra, non sine aliqua difficultate ac de-
fatigatione, potest ad ulla res attendere; omniumque
difficillime ad illa attendit, quæ nec sensibus nec qui-
dem imaginationi præsentia sunt; sive quia in primis
annis, cum tantum circa sensus & imaginationes occu-
paretur, majorem de ipsis quam de cæteris rebus cogi-
tandi usum & facilitatem acquisivit. CARTESIUS l. c.
LXXIII. Conferenda omnino sunt quæ præclarissime de
hac re disputat LOCKIUS l. c. §. 6. (longior autem est
locus, quam ut adponere eum liceat); nec non HOLL-
MANNUS l. c. §. 206.

mam tamen poscunt examinandi diligentiam, potissimum sequuntur (d). Alii denique *animi sui propensionum, cupiditatum & affectuum* vi imperiose acti, in opiniones cæci conjiciuntur quæ iis maxime favent. Vertunt illæ animi attentionem totam ad eam rei partem quæ sibi placeat, atque ab opposita consideranda valide cohibent; ideasque & opiniones sibi gratas, menti sæpissime objiciunt, atque efficaciter imprimunt: unde hæ, quamvis levissimis adjunctæ argumentis, totam mentem subjugant & obsident, in genus ita præjudiciorum pervicacissimorum abeuntes, superatuque difficillimorum, quod oppugnari non possint, nisi sensu simul acerbissimo animus afficiatur & quasi faucietur (e).

Propositum erat pleniùs hoc argumentum persequi, atque de cavendis etiam curandisque his intellectus humani morbis disputare; sed temporis angustia pressi, hic abrumpere filum, atque alius diligentia ista pertractanda relinquere cogimur.

(d) *Hebetudini atque ignavia* huic plerorumque hominum tribuendum est, quod tam facile iis opiniones, quæ modo cupiditatibus suis non adversentur, infundi possint. Si quem, ipsum de veritate assertorum suorum intime persuasum, graviter aliquid affirmantem audierint, nullis licet rationibus suffultum, vix assensum cohibere valent, aut ante fidem iis tribuendam spatium sibi deliberandi sumendum putant. Quam propositionem sæpissime repeti audierunt, nunquam licet argumentis idoneis adjunctam, eam tandem memoria complexi, probatam sibi rentur, & pro veritate firmissima temere receptam, pertinaciter etiam defendere non dubitant.

(e) Cfr. LOCKIUS l. c. §. 12.

CORRIGENDA.

Pag. 6. not. (e), l. r. CORVINUS, adde: *judicium per præcipitantiã latum vocatur Præjudicium.*

